

De Heraut

VAN DE

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124).

Zondag 13 October 1889. N°. 616.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden versonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonneementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE van De Heraut, Amsterdam. Inzendingen die later dan Donderdag vóór middags te 12 ure worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent. Abonneementen worden aangenomen door alle Boekhandelaars, Postbureaus enz. en aan het Bureau te Amsterdam. Advertentieprijs: van 1 tot 6 regels 80 Cent; voor elk regel meer 15 Cent. Aanvragen en vermelding van heldegeven en Verlagen van Vereenigingen 10 Ct. per regel.

Van de rechtvaardigmaking.

ZONDAGSAFDEELING XXIII.

VII.

Wij dan, gerechtigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God, door onzen Heere Jesus Christus. Rom. 5:1.

Van oudsher bestond er onder de belijders des Heeren verschil over de vraag, of de rechtvaardigmaking aan het geloof of het geloof aan de rechtvaardigmaking voorafgaat. In de dagen van Comrie, die het eerste staande hield, dreigde dit verschil van inzicht zelfs tot scheuring onder de broederen aanleiding te geven, en hoe wel hedendaags over dit punt minder woorden vallen, de gedeeltheit van inzicht is daarom nog niet weg.

Toch behoort althans deze vraag niet duurzaam de geesten te verdeelen, en mits men het werk Gods in de rechtvaardigmaking voorzover het buiten ons en voorzover het in ons gewrocht wordt, maar juist onderscheidt en na het onderscheiden te hebben, in verband zet, zullen de Gereformeerde belijders, althans wat dit punt aangaat, niet langer met twee monden spreken.

De moeijelijkheid, die een tijdlang rees, ontstond alleen hieruit, dat het aan menschen nu eenmaal volstrekt onmogelijk is, om buiten den tijd te denken. En daar nu toch het werk Gods, voor wat Hem, den Eeuwigen zelve, aanbelangt, in geen tijd gedeeld is, maar in het eeuwige ligt saamgevat, maakt men zoo licht in de war, bij het overbrengen van dit werk Gods in zijn kerk en zijn toepassing er van op de enkele personen. Dan toch gaat het eeuwige werk Gods wel in den tijd in en is dus aan de opeenvolging van oogenblikken gebonden.

Nu staat het met deze zaak ook, dat de rechtvaardigmaking, evenals elke genadegifte Gods, ons toelooft uit den Raad der behoudenis. Niet één Gereformeerde zal staande houden, dat de rechtvaardigmaking iets is, dat buiten dezen Raad ligt. In verband met de uitverkiesing, die evenzo door alle Gereformeerden in den Raad der behoudenis gesteld wordt, beteekent dit dus, dat God de Heere van eeuwigheid, niet zeker voornemen heeft vastgesteld, om te rechtvaardigen al wie geloofd, maar bepaalde personen, die Hij verkoort, in die rechtvaardigmaking besloot. Niet slechts het denkbeeld van rechtvaardigmaking lag dus in dien Raad, maar ook de bestemming van die rechtvaardigmaking voor alle uitverkorenen, hoofd voor hoofd.

Hieruit volgt dus dat alle deze uitverkorenen, wijl Gods Raad van eeuwig is, van eeuwigheid af als gerechtigden voor Hem staan in zijn eeuwige eindschouwing. Moest nu deze „rechtvaardigmaking” in Roomschen zin opgevat als een recht maken van wat in ons krom was, dan zou deze „rechtvaardigmaking” op ons persoonlijk eerst toepasselijk worden van het oogenblik af, dat God de hand aan ons lei en het kromme in ons metterdaad recht gezet was.

Vergelijk het slechts met de wedergeboorte, en het zal u duidelijk zijn. Ook de inplanting van het nieuwe leven vloeit uit den Raad der behoudenis; is bestemd voor alle uitverkorenen en voor de uitverkorenen alleen; en is uit dien hoode van eeuwig. Maar overmits de inplanting des nieuwen levens een daad is die in ons persoonlijk een verandering moet te weeg brengen, kan ze eerst plaats grijpen in den tijd, op het oogenblik dat God ons wederbaart door zijn Heiligen Geest. Alle Gereformeerden zijn het er dan ook over eens, dat we niet wedergeboren zijn, zolang God de Heere dit wonder niet in ons gewrocht heeft.

Stond dus de rechtvaardigmaking met de wedergeboorte op één lijn, dan kon er geen strijd over bestaan, of we waren pas gerechtigd van het oogenblik af, dat deze rechtvaardigmaking in den tijd en persoonlijk op ons was toegepast.

Zoo echter staat het met de rechtvaardigmaking niet. Dat zult ge terstond gevoelen zoo ge voor rechtvaardigmaking het juiste woord: rechtvaardigverklaring of rechtvaardigstelling in plaats schrijft. Het woord „rechtvaardigmaking” is ons uit de Roomsche theologie toegekomen, is een minder juiste vertaling van de uitdrukking, die in het Grieksch van het Nieuwe Testament wordt gebezigd, en heeft tot veel misverstand aanleiding gegeven.

Wij zeggen daarom niet, dat het woord „rechtvaardigmaking” weg moet. Straks zullen we zien, dat het zeer goed kan behouden worden. Maar duidelijkheidshalve

beginnen we met „rechtvaardigstelling” voor in plaats te schrijven. Dit is in overeenstemming met Rom. 5:19, waar evenzo staat: „Alzo zullen ook door de gehoorzaamheid van éénen velen tot rechtvaardigen gesteld worden.” De vaste uitdrukking der Heilige Schrift is zelfs: dat men rechtvaardig gesteld of gerekend wordt. Zoo Rom. 4:6: „Gelijk ook David den mensch zalig spreekt, welken God de rechtvaardigheid toerekent zonder de werken.” Geheel in den zin van wat Job zegt (13:18): „Zie nu heb ik het recht ordentlijk gesteld; ik weet dat ik rechtvaardig zal verklaard worden.” De inzage van Jac. 2:23. Gen. 15:6. Gal. 3:6. Rom. 4:3 enz. zal dit nader bevestigen. Het is alzo een rechtvaardig stellen, verklaren, rekenen, en nooit in eigenlijken zin een „rechtvaardig maken.” Het beroep der Roomsche godgeleerden op Jesaja 53:11 en Dan. 12:3 verandert hier niets aan. In beide plaatsen toch is geen sprake van een bovennatuurlijke inwerking, waardoor in den zondaar een omzetting van onheilig in heilig zou worden tot stand gebracht, maar beide malen van een onderwijzing, waardoor het feit der rechtvaardigmaking aan de uitverkorenen betuigd en ontdekt wordt. In Jesaja 53:11 is het de Messias, „die door zijn kennis er velen zal rechtvaardigen,” en in Dan. 12:3 zijn het de leerlingen, die de rechtvaardigmaking aan den zondaar hebben aangeboden.

Hiermee is natuurlijk niet ontkend, dat er rechtstreeks verband bestaat tusschen het één feit, dat God ons rechtvaardig verklaart, en het andere, dat Hij ons omzet van onheilig in heilig; en kan Beza wel gelijk hebben, dat in Titus 3:7: „opdat wij, rechtvaardig zijnde door zijne genade, erigenamen zouden worden naar de hoop des eeuwigen levens,” niet op de rechtvaardigverklaring, maar op het vernietigen van de zonde in ons gedoeld wordt. Maar dit stoot allerminst de waarheid omver, dat zoo dikwijls de Heilige Schrift van de „rechtvaardigmaking des geloofs” spreekt, ze altoos bedoelt: een houden, een rekenen voor rechtvaardig, een rechtvaardig verklaren en rechtvaardig stellen.

Reken ik nu iemand rechtvaardig, dan ligt hier vanzelf in opgesloten, dat hij het niet is. Anders toch zou ik hem niet voor rechtvaardig kunnen rekenen, maar voor een rechtvaardige moeten erkennen. Hij die voor God rechtvaardig gerekend wordt, is dus feitelijk in zichzelf een onrechtvaardige. Vandaar dat de Heere onze God een God is die „de goddeloozen rechtvaardigt” en rechtvaardigt om niet.

Is eenmaal in den dag des oordeels alle zonde uit u verdwenen en alle schuld voor u betaald, dan wordt ge niet langer voor rechtvaardig gerekend, maar zijt ge het, en wordt ge als zoodanig erkend.

Voor de vraag of God u rechtvaardig kan rekenen, doet het er dus niets toe, of ge reeds wedergeboren, reeds bekeerd of reeds tot het geloof zijt gekomen. Op zich zelf heeft het gerekend worden als rechtvaardige hier niets met uitsluitende. Het rekenen als rechtvaardige onderstelt veel, dat ge niet rechtvaardig, maar in uzelf nog een goddelooze zijt.

Het is er mede als met de tegenstelling tusschen een eeroos en eenzaam burger. Een eeroos burger is gerechtigd om alle burgerlijke handelingen te verrichten, een eeroos burger niet. Maar wie is nu eeroos en wie is eeroos? Hangt dat in den burgerstaat af van wat ge metterdaad in u binnenste zijt? In het minst niet. Ge weet toch ook wel, wat honderden oneerlijke burgers er zijn, die toch voor eerzame burgers doorgaan en vrij en ongestoord alle burgerrechten uitoefenen. Neen, dit hangt uitsluitend af van de verklaring van den rechter. Heelt de rechter u voor eeroos verklaard, dan stuit dit voor u alle burgerlijke handeling. Niet alsof daardoor bewezen ware, dat ge waselijk oneerlijk waart. Ook bij zulke vonnissen toch kan de aardsche rechter zich vergissen. En het is meer dan eens voorgekomen, dat een eerlijk man eeroos werd verklaard, terwijl een wezenlijke bedrieger voor eerzaam doorging en als eerzaam door de overheid gehandhaafd werd.

Het is dus de uitspraak en beslissing van de overheid en deze alleen, die beslist of ge in den burgerstaat gelden zult en gerekend zult worden als een eeroos of eenzaam. Dat kan niet anders. Dit moet zoo. Alleen de overheid toch bepaalt uw staat in de burgermaatschappij. Breng dat nu op God den Heere over, en de zaak zal u duidelijk zijn. Gelijk de overheid op aarde uitmaakt of iemand voor eerlijk of voor eeroos zal te boek staan, zoo ook maakt alleen God

als Koning der koningen uit, of gij in het boek van het koninkrijk der hemelen bekend zult staan als een „gerechtigd” of als een „goddelooze”; en naar dat God dat uitmaakt, geldt ge en wordt ge gerekend. Slechts grijpt hierbij dit onderscheid plaats, dat in de burgermaatschappij een ieder als eerlijk geldt tot hij eeroos verklaard is; en dat omgekeerd in het koninkrijk der hemelen een iegelijk die uit Adam geboren is, als een goddelooze geldt, tenzij de Koning hem voor rechtvaardig verklaart. Maar overigens blijft de zaak dezelfde: Het is God en God alleen, die als Koning der koningen uitmaakt, of gij zult te boek staan als een „goddelooze” of als een „rechtvaardige”. Naar dat Hij u in zijn boek schrijft, geldt ge en wordt ge gerekend.

Nu berust dit inschrijven in zijn boek bij God den Heere natuurlijk niet op wilkeur. Integendeel, toen Hij u als „rechtvaardige” inschreef, schied Hij zelf alle genadekracht die eens dit zijn woord waar zou maken. Maar dit neemt niet weg, dat toch de daad zelve van de „rechtvaardigverklaring” slechts een soevereine daad van uwen Koning was, waardoor Hij u, hoe wel ge in uzelf een goddelooze waart, nochtans uit den staat der goddeloozen overboekte om den staat der rechtvaardigen.

Just echter omdat dit woord van uw God een scheppend woord over u was, en er uit voortvloeide dat ge ook van de zonde verlost zou worden, is dit rechtvaardigmaking genoemd. En in dien zin kan en mag het woord dan ook gebruikt. Als een aardsch koning iemand die niet van adel is, in den adelstand verheft, dan maakt hij hem van adel, zonder dat er aan zijn bloed of bezit of positie iets veranderd is. Dezelfde man is als hij opstaat nog niet van adel, maar als hij naar bed gaat is hij van adel gemaakt. Het gaat geheel buiten hem om.

En zoo nu ook is het met de rechtvaardigmaking. Zonder dat er nog iets, wat dan ook in u veranderd is, verklaart God u rechtvaardig, en zoo rekent dan nu voortaan voor een rechtvaardige in zijn eeuwige eindschouwing. Voor wat Hem aangaat, treedt ge dus in al de voorrechten van een rechtvaardige. En dit is zoo, ook al weet gij er zelf nog niets van. Als de Koning van Nederland iemand van adel maakt, die in Indië is, dan bereikt hem het bericht ervan mischien pas een maand later, maar toch rekent zijn adelstand niet pas van den dag af, dat hij het wist, maar van den dag af dat de Koning het hem maakte. Stel b.v. iemand was op 1 Januari in den erfelijken adelstand verbeven, en hem werd dit pas op 1 Februari bekend, maar op 10 Januari was hem een zoon geboren, dan zou toch die zoon, die geboren werd, eer de vader wist dat hij van adel was, zelf van adel zijn, en reeds van 10 Januari af in den adel rekenen.

En zoo nu ook hangt het feit, dat God u „rechtvaardig” verklaart en dus maakt, en dat gij voor een rechtvaardige gerekend wordt, niet aan de vraag wat gij zijt, noch ook aan de vraag, of gij er van af weet, maar alleen aan de vraag: wat God over u beslist, omtrent u bepaald, en aangaande u verklaard heeft.

Alzo is dus de „rechtvaardigverklaring” van den goddeloozen niet een genadedaad, die pas intreedt op het oogenblik van de wedergeboorte of geloofsontplooiing, maar die afrekenet van dat oogenblik af, dat de Koning, zijn besluit over u nam. Ze is dus eeuwig.

Maar hiermee is de zaak nog niet uit en nog niet afgedaan.

Als een koning op aarde iemand in den adel verheft, dan oefent dit zijn besluit geen werking, zolang hij dat besluit op zijn schriftje laat liggen. Er moet nu nog tweeërlei gebeuren: 1°. moet er mededeeling van dit besluit aan den betrokken persoon gezonden; en 2°. moet dit besluit algemeen bekend gemaakt. En zoo dus ook is het niet genoeg, dat God bij zichzelf besluit, u als een rechtvaardige te rekenen, maar moet ook dit besluit u aangezegd en openlijk afgekondigd.

Dit eerste nu geschiedt wanneer God de Heere aan zulk een persoon zijn Evangelie laat aankondigen en persoonlijk in hem het geloof werkt, waardoor hij de toepassing van dit Evangelie op zijn eigen persoon ontvangt. En het tweede, de publieke afkondiging, zal eens in den dag des oordeels geschieden, wanneer God de Heere voor alle engelen en machten en creaturen uw recht zal uitbrengen.

Niet zonder recht kan men dus zeggen, dat de daad der rechtvaardigmaking niet geheel voldongen is, zolang deze mededeeling aan den persoon, wien het aangaat, niet plaats greep; en wijl dit eerst met het

geloof komt, kan in dien zin gezegd, dat God de Heere eerst door het geloof in u te wekken, zijn rechtvaardigmaking aan u voltrekt. Slechts hield men daarbij scherp in het oog, dat door de mededeeling van afkondiging niets plaats grijpt dan een noodzakelijk uitvloeisel van zijn raad, en dat er door deze mededeeling of afkondiging aan de zaak als zaak nóch iets toegevoegd nóch iets veranderd wordt. Gij staft niet pas als rechtvaardige bij God te boek van het oogenblik af dat deze mededeeling u bereikt heeft en door u ontvangen is, maar uwe positie als een rechtvaardige rekent van het oogenblik af dat God zijn besluit nam. Toen ging uw rechtvaardigmaking bij uw God in.

Let ook hier nog op. Er is bij de rechtvaardigmaking, gelijk Brakel en Van der Groe zeer juist inzagen, ook sprake van een aanneming, gelijk dan ook onze Catechismus er nadruk op legt, dat ik deze rechtvaardigmaking slechts in zooverre geniet, als ik ze met een geloovig hart aannem.

Stel een koning heeft iemand tot gouverneur van Indië benoemd, dan moet hem dit medegedeeld, het moet afgekondigd, en men moet ook weten of de benoemde het aannemt. Zonder dat toch hielp de benoeming niet.

En zoo nu ook, of God al een „goddelooze” als een „rechtvaardige” in zijn boek schrijft, hem dit aanzegt en het publiek afkondigt, dit is nog niet genoeg. Deze goddelooze moet het ook aannemen.

Er heeft dus in het geloof tweeërlei plaats: Voor eerst dat hij door dit geloof de zekerheid erlangt, dat het hem persoonlijk geldt, maar ook ten andere dat hij door het geloof deze weldaad aannemt.

Stond dit nu aan u believen, dan zou dit de zaak onzeker maken. Maar dit staat het niet. Diezelfde God toch, die u rechtvaardig verklaarde en als zoodanig in zijn boek schreef, is ook de God die u wederbaart, die het geloof in u werkt en die u door dit geloof tot de aanneming van zijn weldaad beweegt. Niet werktuiglijk, maar zoo dat Hij uw wil om- en overbuigt, en alzo te weeg brengt, dat het aangenomen wordt door u zelve. Hij maakt dat gij het kunt doen, het wilt doen en het doet. Het is God, die ook te dezen opzichte in u werkt den wil en de daad zelve, het willen en het werken.

Zegt dus de Heilige Schrift en belijdt de kerk van Christus en betuigt elk geloovige: dat de rechtvaardigmaking door het geloof is, dan beteekent dit: 1°. dat God de Heere van eeuwig een besluit nam, waarbij Hij zijn uitverkorenen verklaarde „rechtvaardig” te zijn, en ze als zoodanig in zijn boek schreef; 2°. dat van dit zijn besluit u mededeeling geschiedt in de predatie des Evangelies; 3°. dat Hij in u het geloof wrocht, waardoor ge inzagt, dat dit besluit u persoonlijk geldt; en 4°. dat gij door het geloof deze uwe rechtvaardigverklaring aannamt.

Zoo is dan de „rechtvaardigmaking” van eeuwig, en omdat ge persoonlijk bij God als een „rechtvaardige” in zijn boek stond, bracht Hij te zijner tijd u het geloof toe, om u in dat geloof de persoonlijke overtuiging van uw eigen rechtvaardigmaking te schenken. Eerst van dit oogenblik af begon ze dus voor u te bestaan en kondt gij er mee rekenen; en eerst doordien gij ze aannamt werd ze een feit voor u zelf. Maar wat neemt ge nu door het geloof aan? Dat ge pas gerechtigd wordt van dit oogenblik af? Neen, maar dit immers neemt ge door het geloof aan, dat ge door uw God, sonder eenig toedoen uwerzijds, toen ge nog een goddelooze waart, rechtvaardig verklaard zijt, en bij Hem diensvolgens als een rechtvaardige zijt gerekend.

Voor God bestaat dus uw rechtvaardigmaking van eeuwig. Voor u begint ze pas te gelden van het oogenblik af dat ge ze in het geloof aannemt. Maar als ge ze aannemt, neemt ge ze aan, als reeds van eeuwig geldende.

Geheel deze strijd over de vraag, of men gerechtigd moet zijn, om te kunnen gelooven, dan wel gelooven moet om gerechtigd te kunnen worden, kan dus als afgedaan worden beschouwd. Rekenet ge van Gods zijde, dan staat ge van eeuwig in zijn besluit als een gerechtigd, en komt krachtens datzelfde besluit u straks ook het geloof toe. Ge ontvangt dan de gave des geloofs, omdat ge voor Hem als een rechtvaardige wordt gerekend. Dan volgt het geloof en de rechtvaardigmaking gaat voort.

Maar rekent ge naar u zelf, dan waart ge eerst niets dan een goddelooze; in dien goddelooze werd het geloof gewrocht; door het geloof bekende deze goddelooze

dat God hem gerechtigd had; en met het instrument van dat geloof nam hij de rechtvaardigmaking aan.

In desen zin nu gaat het geloof voort, en volgt op het geloof eerst het zalig bewustzijn van gerechtigd te zijn.

KUYPER.

„Mahanaim.”

En Jacob zeide, met dat hij hen zag: Dit is een heiliger God! en hij noemde den naam derzelve plaats Mahanaim.

(Gen. 32:2.)

Het gordijn der hemelen, dat Gods majesteit voor ons oog bedekt, is voor zijn verkorenen vanouds oorzaak van heilige droefnisse geweest. Van daar dat aanhoudend smeekgebed: „Och, dat Gij de hemelen scheurde, dat Gij nederkwam, dat de bergen van voor uw aangezicht vervloten”, zooals Jesaja (c. 64) het uitriep; of zooals David reeds eeuwen vroeger in gelijken toon zong: „Dat op uw klacht de hemel scheure, dat zich de Heer ontdekt, de God van vader Jacob beure u in een hoog vertrek” (Ps. 20).

Zoo spraken en smeekten ze, wel met het heimwee van de diepste eerbiednisse, maar toch ze wilden dat gordijn weg hebben. Dat gordijn der hemelen stelde zich tusschen hen en hun God, hun goed, hun eeuwig deel. O, Als dat gordijn maar kon weggeschoven, dan zou niets aan hun blik meer het doordringen in de aanschouwing van Gods mogendheden betelen, en hun zaligheid zou volkomen zijn.

Het kan Gods kind op aarde soms zoo bang zijn.

En man als Abraham, een man als Jacob stond zoogoed als alleen in de wereld tegen het diepste vrees. Zoals Noach eens had gestaan, eer de vloed der wateren kwam, zoo stonden ook zij. Al Gods kerk was in hun tent. Al de hoop van den Messias kleedde aan hun persoon. Al de strijd, die eens in de eindworsteling tusschen God en Satan zou worden uitgestreden, lag in hun engen levenskring besloten.

Dat overtuigde hen dan met een onbegrepen vrees. Ze wisten soms zelf niet dat ze vreesden, tot God het aan een Abraham ontdekt, als Hij hem toeroept: „Vrees niet, Abraham, ik ben uw schild en uw loon zeer groot!”

En zoo was ook Jacobs hart in bestendige vrees bevangen. Vrees, dat zijn zake onder zou gaan. Vrees, dat hij het niet uit zou houden. Vrees, dat de wereld, die tegenover hem stond, overmogen zou. En toen nu ten leste een bode kwam, die zei: „Ezau is met vierhonderd soldaten tegen u in aantocht,” toen ontzook hem de levensmoed aan 't hart; en hij wist niet waarheen; tot hij eindelijk de knieën boog en zijn overvleete ziel voor zijn God uitstortte, en toen opeens werd Jacob een held.

Was nu dat roerend schoone gebed, dat ons in Genesis 32:9-12 bewaard is, uit Jacobs eigen ziel gesproken? Het kwam van zijn lippen. Ook kwam het ongetwijfeld uit het diepst zijn harten, want in zoo hangen nood dan gaat het gebed vanzelf zeer diep. Maar hoe was de aandrif, de bezetting tot dit treffelijk schoone gebed in Jacobs hart ingekomen? Had hij zelf het daarin gebracht, of een ander?

En op die vraag wijst de Schrift u naar de Mahanaim, d. w. z. de hemelsche heitscharen. Die waren pas te voren aan Jacob verschenen. De hemelen hadden zich voor hem als eens Bethel geopend, en nog eens zag hij ze daar die menigte des hemelschen heitsgers, die te Bethel op- en nederklommen boven zijn hoofd. En dat gezicht der Mahanaim had breking in zijn vrees gebracht. Niet dat het zijn angst wegnam, toen hij van Ezau vierhonderd soldaten hoorde. Maar hij wist nu toch, waar hulpe besteld was. „Gods wacht waarop men hopen mag,” en dat andere: „Hij zal zijn engelen bevelen, dat ge uw voet aan geen steen stoot.” Immers stonden tegenover die vierhonderd man van Ezau nu die wagenen Gods, die tien en tienmaal duizend sterk zijn, verduubeld in getale.

De Mahanaim hadden hem de mogendheid zijns Gods geopenbaard. De diepe indruk hiervan was tot op den bodem zijner ziel ingedrongen. En nu, nu het gevaar komt, nu weet Jacob waar hem hulpe is besteld.

Tot dien God met zijn Mahanaim is nu de toevlucht zijner ziele, en Jacob bidt, en dat gebed wordt verhoord, en Jacob wordt uitgehouden!

Na verschijnen die Mahanaim aan ons niet meer, want ons is het Woord Gods toebetrouwd, en uit dat Woord is ons even zeker als Jacob de zekerheid toegekomen, dat deze „menigte des hemelschen heitsgers” er is, en uitgezonden wordt om dergenen wil, die de zaligheid beerven zullen.

Niet alsof Gods macht te kort schoot, en alsof deze Mahanaim uw God ter hulpe moesten komen, zodat uw vertrouwen eigenlijk niet meer op God zelf, maar op zijn engelen zou staan.

Gaat ge dien weg op, dan komt ge tot creatuurvergoding, zondigen engelen dienst, en is het schoon uit uw geloof weg. Neen, maar die Mahanaim zijn u juist de